

SZABÓ Pál Péter
egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Természettudományi Kar
Budapest

associate professor
Eötvös Loránd University
Faculty of Science
Budapest, Hungary
email: szpkact@caesar.elte.hu

A TERÜLETI KOHÉZIÓ FOGALMÁNAK
ÉRTELMEZÉSI LEHETŐSÉGEI AZ EURÓPAI
UNIÓBAN

POSSIBILITIES OF INTERPRETATION OF THE CONCEPT
OF TERRITORIAL COHESION IN THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT

The aim of our study is to summarize the content, scientific and policy interpretations of territorial cohesion. The Single European Act (1987) has defined the concepts of social and economic cohesion, while the Lisbon Treaty (2008), later, adds three forms of cohesion: social, economic and territorial cohesion. At the same time, if we look at it, there is no clear definition of it in scientific life or in the European Union's cohesion policy, and different interpretations are based on their evaluation in EU official documents. As we point out in our study based on the synthesis of literature, The Lisbon Treaty emphasizes the convergence of the underdeveloped regions and the management of the problems of special geographic regions, while the scientific literature and the various EU documents highlight 3-5, partly different dimensions. At the end of our study, taking into account the objectives of cohesion policy, while also partially separating and linking territorial levels, we made an attempt to establish territorial cohesion dimensions and objectives (six dimensions at two territorial levels).

Kulcsszavak: területi kohézió, társadalmi és gazdasági kohézió, regionális politika

Keynotes: territorial cohesion, social and economic cohesion, Territorial Agenda, European Union

1. Bevezetés

Az elmúlt években a területi dimenzió felértékelődött a társadalmi és a gazdasági kérdésekben, ami kihatott a társadalomtudományokra, és felerősödtek a területi jellegű kutatások a nem földrajzi teret fókuszukba állító diszciplínák esetében.¹ Ez együtt járt új szakkifejezések megjelenésével, ám ezek létjogosultságáról, tartalmáról, illetve más fogalmakhoz való viszonyokról alkalmanként tudományos viták bontakoznak ki, amelyek eredményeként az adott jelenség egyértelmű tartalmat kaphat. Ha ez nem következik be, akkor viszont hosszabb távon többféle meghatározás is érvényesülhet.²

A területi kutatások legfőbb gyakorlati hasznosítója a területpolitika, ahol, praktikus okokból, lényeges a szakfogalmak tartalmának és használatának egyértelműsége. A törvényekben, határozatokban, akár koncepciókban, programokban meg-megjelenhetnek a szakkifejezések „hivatalos” meghatározásai, és sokféle értelmezés „küzd” azért, hogy ilyen pozícióba kerüljön. Ezekben hol a konszenzus, hol a hatalmi szó dönthet, ugyanakkor néha ez nem valósul meg, főként, ha nincs érdemi szerepe a végrehajtásban és a gyakorlati lépések megtételében, vagy a kérdésben a területi sokszínűség miatt egyfajta területi szuverenitás érvényesül.³ (A fogalmak azért is lényegesek, mert nem mindegy, hogy milyen szándékok húzódnak meg a háttérben, mi áll a különböző szakfogalmak bevezetése, kiemelése, vagy épp hanyagolása, elhagyása mögött.) Az európai tértudományi és szakpolitikai körökben felbukkanó fogalmak hazai adaptációja, akár magának a fogalom magyar megfelelőjének megtalálása ráadásul nem mindig zökkenőmentes.

Az európai tudományos életben a tértudományi meghatározások forrása elég különböző: vannak szakmai szótárak, weboldalak, valamint a különböző folyóiratok cikkeiben egy-egy szerző is alkalmanként vállalkozik meghatározásukra. Az Európai Unió kohéziós politikájában a jogszabályok a mérvadók, valamint a félhivatalos fogalomjegyzékek (pl. web-oldalaikon), a különböző hivatalos dokumentumok (azokban a leíráson túl, vagy annak hiányában, a fogalomhasználat jellege). Ugyanakkor már itt kiemelhető, hogy az Európai Unió sokszínűségéből (28 tagállam képviselőinek elképzelései) és a szervezetnek a köz érdekeit döntően egyszerre

érvényesíteni próbáló jellegéből adódóan számos szakkifejezésnek nincs hivatalos meghatározása. Konszenzus hiányában jellemző a fogalom egy-fajta lebegtetése, valamint sokértelmű meghatározásai, akár kiemelt használatuk mellett.

A magyarországi regionális tudományi fogalomleírásoknak szerényebb összefoglalt gyűjteménye elsősorban a TÉRPORT netes fogalomtára, vagy például a regionális tudományi kislexikon.⁴ A hazai értelmezések szakpolitikai kiindulópontja pedig a többször módosított 1996. évi XXI. törvény fogalomtára, az ehhez a törvényhez kapcsolódó jogszabályok, valamint az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (2014) fogalomgyűjteménye. Ezekon kívül a Nemzetgazdasági Minisztérium egyes területfejlesztési kiadványai is tartalmaznak fogalomleírásokat.

A következőkben a területi kohézió (territorial cohesion) fogalmát járjuk körül az előbb leírtak függvényében és logikájában. Az EU regionális politikai célja 1986 óta a gazdasági és társadalmi kohézió megerősítése az integrációban, majd a Lisszaboni Szerződés (2009) hivatalossá tette mellettük a területi kohéziót is, mint célkitűzést. Ugyanakkor ezekre nem adtak hivatalos meghatározást, és a területi kohézió értelmezése, dimenziói mind a tudományos, mind a szakpolitikai körökben vita tárgyát képezi.

2. Tudományos felfogások

A területi kohézióhoz két dolgot lehet alapul venni. Egyrészt a kémiából ismert és használt fogalom a kohézió, amely az atomok közötti összetartó erőt jelenti (kohéziós erő), eszerint a területi kohézió felfogható úgy, mint a térségeket összetartó erő (amely különböző eszközökkel erősíthető, hiszen lehet erős és gyenge is a területi kohézió). Másrészt az angol cohesion kifejezés szinonimái a coherence (összefüggés, összetartozás), unity (egység), amelyek tükrözik, hogy milyen gondolati körben mozgunk, amikor a kohézióról beszélünk.

Az európai tudományos körről elmondható, hogy sok kutató írt a területi kohézióról, és a fogalom divatos frázissá (buzzword) vált.⁵ Egyetértés ugyanakkor csak abban körvonalazódik, hogy nem adható egységes definíció rá, mert a fogalomnak több dimenziója (tényezője) van. Ezt a téma jelesebb kutatóinak alábbi szemléleteivel érzékeltethetjük.

Andreas Faludi (2009) a politikáknak a területi problémákra és korlátokra figyelemmel kialakított rendszerét, összehangolását érti alatta; öt dimenziót határozott meg (építve egy, az Európai Unió által indított szakmai felmérés eredményeire): területi különbségek mérséklése, versenyképesség, fenn-

tartható fejlődés, helyi lehetőségek kihasználása és a területi kormányzás.⁶ Roberto Camagni (2007) szerint a területi kohézióknak három fő dimenziója van: egy adott területen hozzáférhető szolgáltatások és elérhető társadalmi gazdasági lehetőségek (területi minőség), az adott területen lévő erőforrások felhasználása (területi hatékonyság) és a helyben elérhető humántőke potenciálja (pl. társadalmi tőke, identitás, képzettség) (területi identitás).⁷ Kai Böhme is egyfajta rendszerezésre törekedett, és áttekintve a kérdésről alkotott diskurzust hat lehetséges dimenziót talált: intelligens növekedés egy versenyképes és policentrikus Európában, széleskörű, kiegyensúlyozott fejlődés és méltányos hozzáférés a szolgáltatásokhoz, területi sokszínűség és a helyi fejlődési lehetőségek fontossága, földrajzi sajátosságok, környezeti dimenzió és fenntartható fejlődés, valamint a kormányzás, politikák koordinációja és a területi hatások.⁸ (Szakértők körében egy online felmérést is készített, amelynek az eredményeként kijött, hogy az európai kutatók gondolkodásában ezekből leginkább a kiegyensúlyozott fejlődés és a helyi endogén fejlődés kötődik a területi kohézióhoz.) Eduardo Mederios (2016) feltételezi, hogy a területi kohézió összetett, holisztikus és átfogó fogalom, és csak akkor értékelhető megfelelően, ha több területfejlesztési komponenst veszünk figyelembe, amelyek magukban foglalják a gazdasági és társadalmi kohézióval kapcsolatos elemeket. Ez alapján a fő dimenziókat úgy adja meg, hogy a területi kohézió egy összetartóbb és kiegyensúlyozottabb terület előmozdításának folyamata a társadalmi-gazdasági területi egyensúlyhiány csökkentésének támogatásával, a környezeti fenntarthatóság előmozdításával, a területi együttműködési/irányítási folyamatok megerősítésével és javításával, valamint egy policentrikusabb városi rendszer megerősítésével, létrehozásával.⁹

Amint látható, elég széles a kör, amelyben a kutatók gondolkodnak, ám több munkát elemezve már az ismétlődések figyelhetők meg, azaz tehető azért egyfajta tudományos kísérlet a leginkább elterjedt dimenziók meghatározására (ld. a tanulmány végén). Ezen túl egyesek munkáiban a kritikus hozzáállás bukkan fel, a fogalom végtelen gyűjtőhalmaz jellegét hangsúlyozva, vagy épp a régi dolgok újracsomagolását látva benne, fogalmi innovációként meghatározva ezeket.¹⁰

A hazai regionális tudományi közelítés eléggé szűkös és részben egyoldalú a fogalom kapcsán. Ezt egy 2013-as kutatás során állapítottam meg, amikor európai uniós fejlesztések területi kohéziós szempontú értékelését végeztük. Az elméleti oldalt nézve megállapítható, hogy többen a területi fejlettségi különbségek csökkentésével párosítják (pl. Kengyel, 2008; Lóránd, 2010)^{11, 12}, a gyakorlati oldalon pedig nem jellemző a területi

kohézió komplex szemléletmódja, nem jellemzők az ilyen című kutatások. Az alábbi szerzők fejtették ki bővebben a fogalmat, dimenziók vagy eszközök párosítása révén.

Bartke István (1995) (a fogalom említése nélkül) a térségek közötti és egy-egy területen belüli területi egyensúlyt (különböző tényezők szempontjából) rögzíti, mint a területfejlesztés fő céljait, amelyek a területi kohézió szemléletében is visszaköszönnek.¹³ Illés Iván (2009) a területi kohézió erősítése alatt az alábbiakat érti: ágazati fejlesztésben területi szempontok figyelembevétele, átfogó és integrált területi tervezés (területi tőkére épülő, azt hatékonyan kihasználó, ill. környezetét, más projekteket, érintetteket figyelembe vevő), a földrajzi hátrányos adottságok egyenlő rangú figyelembe vétele a támogatási politikában. Illés egyúttal kritikusan is szemléli a fogalmat, rávilágítva arra, hogy alapvetően érdekek mentén formálódik, módosul a jelentése.¹⁴ Rechnitzer János (2013) felfogásában a területi fejlettségi egyenlőtlenségek csökkentése a fő cél, és a kohéziós tevékenység pedig a fejlődéshez szükséges területi feltételek biztosítása, azaz a térségek elérhetősége, gazdasági szerkezet megújítása, humán erőforrások alakítása, közszolgáltatások bizonyos körének biztosítása.¹⁵ A Pannon.Elemző Iroda kutatói, tudományos alapokra épített¹⁶, területi kohéziós szempontú, korábban említett értékelésükben pedig az alábbi hat dimenziót vették alapul: európai felzárkózás (konvergencia I.), területi egyenlőtlenségek csökkenése az országban (konvergencia II.), harmonikus területi fejlődés (benne területi tőke), területi szinergiák érvényesülése, szubszidiaritás érvényesülése, területi kormányzás erősödése (partnerség, többszintű kormányzás).

3. Területpolitikai felfogások

Az EU regionális politikája esetében megállapíthatjuk, hogy nincs egy egzakt definíció a területi kohézióra. A Lisszaboni Szerződés és az azt követő években írt különböző EU-dokumentumok (Negyedik, Ötödik, Hatodik kohéziós jelentés, Zöld Könyv a területi kohézióról, A Zöld Könyvben feltett kérdésekre adott válaszok összegzése, Területi Agenda [2011]) alapján az 1. táblázatban foglaltuk össze mi mindent értenek alatta, szövegkörnyezeteik figyelembevételével. (Ugyanakkor már itt felhívjuk a figyelmet arra, hogy a területi kohézió területi szintjei nem egyértelműek a leírásokban, ezeket azért megpróbáltuk azonosítani.) A táblázatba összeszedett 19 tényező egyértelműen sok, ráadásul keveredik a tartalom és az eszköz a jelenség kapcsán.

1. táblázat: Különböző európai uniós dokumentumok alapján a területi kohézióhoz sorolt dimenziók, valamint ezek feltételezett területi szintjei

Table 1: Dimensions of territorial cohesion based on various EU documents and their presumed territorial levels

Területi kohézió dimenziói	Területi szint
Régiók fejlettségi szintje közötti különbségek csökkentése	EU, országos
Legkedvezőtlenebb helyzetű régiók lemaradásának csökkentése	EU, országos
Térségek, régiók közötti társadalmi, gazdasági koncentráción belüli egyenlőtlenségek csökkentése	EU, országos
Határokon átívelő kapcsolatok, együttműködések ösztönzése, fokozása	EU, országos, regionális, lokális
Egyedi (földrajzi szempontból speciális) adottságú térségek problémáinak kezelése	EU, országos, regionális, lokális
A sokféleség transzformálása egy olyan eszközbe, amely hozzájárul az EU egész területén a fenntartható fejlődéshez	EU
A terület kiegyensúlyozott és harmonikus fejlődésének elősegítése	Regionális, lokális
Nagyváros-vidék gazdasági fejlődésbeli kontrasztjának kezelése (társadalmi, gazdasági koncentráció csökkentése)	EU, országos, regionális
Város-vidék kapcsolatának erősítése	Regionális
Régióon belüli együttműködések ösztönzése	Regionális
Terület adottságai (erősségei) optimális helyi kihasználásának erősítése (területi tőke)	Regionális, lokális
Szolgáltatásokhoz való hozzáférés erősítése (társadalmi kirekesztés ellen)	Regionális, lokális
Fenntartható fejlődés környezeti dimenziójának erősítése, energiahatékonyság	EU
Fenntartható közösségek kialakítása (város, vidék)	EU, országos
Funkcionális térségekben együttműködés fokozása	Regionális
Ágazati politikák területi hatásának figyelembevétele, következetesség, területi koordináció	EU
Társadalmi és gazdasági kohézió kiegészítése és megerősítése	EU
Területi elemzések, részletes területi adatok rendszerei, bővítése	EU, országos, regionális
Térségtypológiák kidolgozása, igazodó integrált területi beruházások	EU, regionális

Forrás: EU dokumentumok (ld. szöveg) alapján saját szerkesztés

Az aktuális helyzetképhez egyrészt az Európai Bizottság weblapján (https://ec.europa.eu/regional_policy/hu) a szakmai szótárban fellelhető meghatározás emelhető ki (a számozás tőlünk ered):

„A területi kohézió célja, hogy az egyes területek lakosai a lehető legjobban kiaknázhassák a lakóhelyükül szolgáló terület adta lehetőségeket. [1. cél] (Az európai polgárokat nem érheti hátrány a közszolgáltatásokhoz, a lakhatáshoz vagy a foglalkoztatáshoz való hozzáférés tekintetében csupán azért, mert egy bizonyos térségben laknak.) A területi kohézió célja a kiegyensúlyozottabb [2. cél] és fenntarthatóbb fejlődés. [3. cél] Ennek a célnak az eléréséhez integrált megközelítést kell alkalmazni. Mindehhez az ágazati politikákat valamennyi [területi] szinten (a helyitől az európai szintig) megfelelőbben össze kell hangolni. [1. eszköz] A cél megvalósításához emellett szorosabb együttműködésre és jobb kapcsolatépítésre van szükség. [2. eszköz] (Számos probléma (pl. éghajlatváltozás, migráció) nem ismer országhatárokat, ezért ezekre több régió vagy ország szintjén célszerű megoldást találni.)” Emellett külön bizottsági weboldal foglalkozik csak a területi kohézió értelmezésével, egyrészt kérdések formájában: Hogyan lehet kihasználni az egyes területek erősségeit, a koncentrációkat kezelni, jobban összekapcsolni a területeket, fejleszteni az együttműködést? Ezen túl leírják, pontokba szedve, hogy a területi kohéziót a kohéziós politika oly módon javíthatja, ha támogatja a területek integrált fejlődését, megerősíti a térségspecifikus politikákat a szakpolitikák közötti koordinációval és több szintű irányítással, valamint támogatja a területek közötti együttműködéseket.

A Hatodik jelentés a gazdasági, a társadalmi és területi kohézióról (2014) azt emeli ki már a bevezetésben, hogy miután a Lisszaboni Szerződés a területi kohéziót a kohéziós politika kifejezett céljává tette, nagyobb hangsúlyt kapott a szolgáltatásokhoz való hozzáférés, a funkcionális földrajzi megoszlás, a területi elemzés és a fenntarthatóság. Egy szövegboxban foglalkozik a dokumentum alaposabban a fogalommal, s az előbb felsorolt négy dimenzióban fogta meg a területi kohéziót: A hozzáférést a fizikai és digitális hozzáférések fejlesztésének formájában (közlekedés, energetikai-infrastruktúra, online), a fenntarthatóságot az energiahatékonyság és megújuló energiák támogatása révén látják megvalósulónak. A területi elemzések esetében a még gazdagabb és részletesebb adatok megteremtését mutatja fel eredményként (elismerve ugyanakkor, hogy még sok mindent kell tenni ezen a téren), a funkcionális földrajznál pedig a különböző térségtípusok kidolgozását, felhasználását, illetve az integrált területi beruházások megjelenését. Ezen túl a KAP és vidék-

fejlesztés kapcsán is előkerül a fogalom, mint a fenntartható egyensúly megőrzése a városi és vidéki térségek között.¹⁷

Az aktuális helyzetképhez másrészt az utolsó, a Hetedik jelentés a gazdasági, a társadalmi és területi kohézióról szóló anyagot (2017) vehetjük még, amely – természetesen – külön foglalkozik a területi kohézióval (3. fejezet), de meghatározást nem ad rá. A fejezet elején kiemelik, hogy a területi kohézió rávilágít a kohéziós politika számos fontos elemére, amelyek közül azonban a fejezetben csak kettőt részleteznek: egyrészt a környezeti dimenziót (környezeti állapot, klímaváltozás, fenntartható városok), másrészt a területi együttműködéseket (cross-border, interregionális és transznacionális együttműködések). Ha úgy nézzük, akkor az első akár egyfajta kiegészítésnek is tűnhet: van gazdasági, társadalmi kohézió, és akkor kell, hogy legyen környezeti kohézió is (egyes kutatók tekintenek így a területi kohézióra). Ez főként az elmúlt időszak komoly környezeti problémáira reakció, és próbálja a társadalom és a gazdaság mellett fókuszban tartani a környezeti kérdéseket is. A második elem (területi együttműködés) jól ismert és gyakori eleme a területi kohézióknak az EU-dokumentumokban.¹⁸

Faludi (2009) arra hívja fel a figyelmet a területi kohézió esetében, hogy országoként részben eltérő értelmezésű lehet, eltérő törekvésekkel (milyen dimenziókat vesznek és milyen súllyal szerepelnek ezek), amely eredetileg az országok részben eltérő területi problémáiból, és az ezekre épülő részben eltérő területpolitikákból, másrészt ezek képviselőitől, az országok különböző területpolitikai érdekeiknek az EU regionális politikájában való megjelenítéséből.¹⁹

A hazai területpolitika fogalomrendszerében jelen van a területi kohézió, ugyanakkor nincs meghatározva hivatalosan (jogszabály formájában) sem a területfejlesztési törvény fogalomgyűjteményében, sem a kapcsolódó rendeletekben (közte az OFTK fogalomtárában). Ugyanakkor készült egy területi kohéziós kézikönyv 2009-ben (NFGM, 2009). Ez összetett meghatározást ad rá: „A területi kohézió egy olyan cél, melynek eredménye a harmonikus, kiegyenlített társadalmi, gazdasági, környezeti, területi fejlődés. Alapeleme a területi alapú („place-based”) szemlélet és a decentralizáció, mely figyelembe veszi az egyes térségek közötti és a térségen belüli különbségeket, valamint azok kapacitásait és fejlődési potenciáljait. Ösztönzi a területek belső erőforrásainak feltárását, valamint a versenyképesség feltételeinek kialakítását és fenntartását. A területi kohézió ezért nem merül ki az elmaradott térségek felzárkóztatásában, és nem azonosítható kizárólag a regionális politikával sem. A területi szemléletnek valamennyi ágazati szakpolitikát át kell hatnia, melyben az egyes szakpolitikák térké-

pen való tervezése alapigényként jelenik meg. Megvalósításában többszintű és többszereplős kormányzati tevékenységet tesz szükségessé, horizontális és vertikális koordinációval. ... A helyi szereplők együttműködésének a szorgalmazásával az EU egyik legfontosabb alapelvére, a szubszidiaritásra való törekvés jelenik markánsan meg.” (5. o.) Az anyag négy dimenzióban fogta meg ezek után a gyakorlatban, a pályázatok esetében a területi kohéziót: kedvező területi hatások érvényesítése, hozzájárulás a területi szinergiához, fizikai térhasználati elvek érvényesítése és az országos területpolitikai céloknak való megfelelés.²⁰

A legfrissebb hazai kiadvány (NGM, 2017), amely a területi tervezők és pályázók számára ad tájékoztatást a területi kohézió szempontjának érvényesítéséhez, épít a korábban készült minisztériumi anyagokra a területi kohézió meghatározásánál, és leszűkíti azt a hazai területi kohézió érvényesítésére, ahol négy – az előbbi bekezdésben ismertetett – dimenziót emelnek ki.²¹

3. Összegzés

Ami összefoglalóan megállapítható a területi kohézió kapcsán a tudományos és szakpolitikai munkákból, valamint konklúzióként megfogalmazható:

- nincs egy széles körben elfogadott meghatározás a területi kohézióra sem a tudományban, sem a regionális politikában,
- a társadalmi, gazdasági kohézió mellett a területi kohézió nem a környezeti dimenziót jelenti, hanem a három együttesét, a komplexitást (területi társadalmi, gazdasági és környezeti kohézió), és nem szabad, hogy jelentse mindazt, ami aktuálisan nincs benne a társadalmi, gazdasági kohézióban,
- több területi szinten is értelmezhető (lokális, regionális, makroregionális, országos, EU szint), többféle, határokat akár átlépő (esetleg összefüggő) területi formációban is megjelenhet, részben közös, részben eltérő tartalommal,
- több dimenziót kell egyszerre érteni alatta (azaz egy gyűjtőfogalom), és a meghatározáson túl a kohézió erősítésének módjai, eszközei a lényegesek,
- sokszínűsége, gyűjtőfogalom jellege ered az EU sokszínűségéből, s az EU-ban megjelenő számtalan területi érdek egyszerre történő megjelenítéséből, érdekképviseletéből,

- felfogható egyfajta területi jelenségként, folyamatként, amelyet a társadalmi beavatkozás (lokális, regionális, országos, EU szinten) – aktuális céljainak megfelelően – próbál befolyásolni különböző eszközökkel.

Mindezek alapján célszerű olyan értelmezést adni a területi kohézióra, amely egyrészt elválasztható a társadalmi, gazdasági kohéziótól, másrészt ötvözi a legfőbb, leginkább elfogadott elemeket, harmadrészt különböző területi szintekre vonatkoztatható.

Fontos az is, hogy az Európai Unió szintjén a területi kohéziót ne lehessen kisajátítani egyes speciális térségek problémáira, hanem összeurópai dimenzióban kell maradnia. (Emiatt a speciális földrajzi adottságú térségek ügyeinek kezelése ugyan érthető, regionális vagy makroregionális kérdés és területi kohézió, de nem összeurópai területi kohézió.) Ennek egyik hátulütője, hogy Magyarország is területi érdekei miatt a számára kedvező dimenziókat fogja hangsúlyozni (leginkább az elmaradottságot). Faludi (2009) arra hívja fel a figyelmet a területi kohézió esetében, hogy országonként ez részben eltérő értelmezésű lehet, eltérő törekvésekkel (milyen dimenziókat vesznek és milyen súllyal szerepelnek ezek), amely eredetileg az országok részben eltérő területi problémáiból, és az ezekre épülő részben eltérő területpolitikákból, másrészt ezek képviselőitől, az országok különböző területpolitikai érdekeiknek az EU regionális politikájában való megjelenítéséből. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy az uniós szakpolitikai támogatásokra jobban építő országokban a felfogás leginkább az uniós elváráshoz igazodik (amire jó példa Magyarország is).

Közelítésünkben az alábbi leírás adható, amely döntően támaszkodik a korábbi munkákra, oly módon, hogy tudományos alapokra épít, de próbál a szakpolitikai elképzelések felé is elmozdulni. Ilyen módon inkább gyűjtőfogalom jellege domborodik ki, amely jobban elfogadható összeurópai szinten, ugyanakkor Magyarország számára minden dimenziója fontos. Hat dimenziót alakítottunk ki, amelyeknél a jelenséget, folyamatot rögzítettük (2. táblázat), és ezen dimenziók áttekinthetők Magyarország jellemzői, érdekei szempontjából is.

Ebben a tanulmányban csak elvi síkon közelítettünk a jelenséghez, de ha mérni is akarjuk, akkor vannak módszertani lehetőségek, ám ezekben sincs konszenzus, illetve a „kiválasztott” dimenziók határozzák meg ezeket, sőt nem mindegy, hogy egy állapotot akarunk felmérni (pl. Medeiros, 2016), vagy például a fejlesztések területi kohézióra gyakorolt hatását szeretnénk mérni (pl. Pannon.Elemző, 2013).

2. táblázat: A területi kohézió dimenziói és céljai különböző területi szinteken

Table 2: Dimensions and objectives of territorial cohesion at different territorial levels

Dimenziók	Európai Unió és országos szint (térségek közötti egyensúly, harmónia)	Regionális és lokális szint (térségi egyensúly, harmónia)
1.	Területi munkamegosztás elmélyítésének támogatása	Endogén alapú, fenntartható, területileg harmonikus fejlődés megvalósítása
2.	Területi fejlettségi különbségek kezelése	Versenyképesség fokozása
3.	Ágazati fejlesztések területi koordinációja	Térségi szinergiák erősítése
4.	Vertikális partnerség erősítése	Horizontális partnerség erősítése
5.	Területi koncentrációs különbségek kezelése	Centrum és periféria kapcsolatának erősítése
6.	Területi együttműködések erősítése	Térségek közötti együttműködések fokozása

Forrás: saját szerkesztés

Zárásként és a probléma egyfajta feloldásaként azt emeljük, ki, hogy nem mindegy milyen célunk van a területi kohézió meghatározásával. Lehet tudományos törekvés a definiálásra, amely akár megalapozhatja a szakpolitikai hozzáállást is. Másrészt cél lehet az Európai Unió kohéziós politikájáról szóló nemzetközi diskurzusban való érdemi részvétel, a hazai érdekek érvényesítésének igényével. Harmadik utat jelent a hazai tervező, fejlesztő szakembereknek a programok, pályázatok kapcsán szakmai tájékoztató készítése, illetve a területi kohézió alapelveinek érvényesítése egy projekt esetében. Ezek függvényében értelmezhetők és használhatók a tanulmányban leírtak is.

JEGYZETEK / NOTES

1. Nemes Nagy József (2009): Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai. Budapest, Akadémiai Kiadó, 350 p.
2. Szabó Pál – Tóth Balázs (2016): Új fogalmak térnyerése a hazai területi kutatásokban és területpolitikában. (Területi versenyképesség, területi kohézió, területi tőke, területi rugalmasság). Lengyel I. – Nagy B. (szerk.): Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása, Szeged, JATEPress, pp. 125-142.
3. Szabó Pál – Tóth Balázs (2016): Új fogalmak térnyerése a hazai területi kutatásokban és területpolitikában. (Területi versenyképesség, területi kohézió, területi tőke, területi rugalmasság). Lengyel I. – Nagy B. (szerk.): Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása, Szeged, JATEPress, pp. 125-142.
4. Nemes Nagy J. szerk. (2005): Regionális elemzési módszerek. Budapest, ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, 284 p.
5. Böhme, Kai – Gløersen, Erik (2011): Territorial Cohesion Storylines: Understanding a Policy Concept. http://www.spatialforesight.eu/tl_files/files/editors/dokumente/Brief-2011-1-111025.pdf
6. Faludi, Andras (2009): Territorial Cohesion under the Looking Glass. Synthesis Paper about the History of the Concept and Policy Background to Territorial Cohesion. Brussels: European Commission, Regional Policy, Inforegio. http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/consultation/terco/pdf/lookingglass.pdf
7. Camagni, Roberto (2007): The rationale for territorial cohesion and the place of territorial development policies in the European Model of Society. In: A. Faludi (ed.), Territorial Cohesion and the European Model of Society. Lincoln Institute of Land Policy. pp. 129-144.
8. Böhme, K. – Gløersen, E. (2011): Territorial Cohesion Storylines: Understanding a Policy Concept. http://www.spatialforesight.eu/tl_files/files/editors/dokumente/Brief-2011-1-111025.pdf
9. Medeiros, E. (2016): Territorial Cohesion: An EU concept. European Journal of Spatial Development. 60. pp 1-30.
10. Szabó Pál – Tóth Balázs (2016): Új fogalmak térnyerése a hazai területi kutatásokban és területpolitikában. (Területi versenyképesség, területi kohézió, területi tőke, területi rugalmasság). Lengyel I. – Nagy B. (szerk.): Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása, Szeged, JATEPress, pp. 125-142.
11. Kengyel Ákos (2008): Kohézió és finanszírozás. Az Európai Unió regionális politikája és költségvetése. Budapest, Akadémiai Kiadó, 271 p.

12. Lóránd Balázs (2010): Az Európai Unió kohéziós politikájának értékelése. Európai Tükör, 15. évf. 4. sz., pp. 54-66.
13. Bartke István (1995): Területfejlesztés. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 276 p.
14. Illés Iván (2009): A „területi kohézió” szerepe az EU és a tagországok politikájában. In: Kocziszky Gy. – Sáfrányné Gubik A. (szerk.) Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar VII. Nemzetközi Konferencia. I-II.kötet. Miskolc. pp. 214-224.
15. Rechnitzer János (2013): Adalékok Kelet-Közép-Európa térszerkezetének felrajzolására. Geopolitika a XXI.században, 4., 35–52.
16. Szabó Pál (2013): A területi kohézió erősítése a szakpolitikai dokumentumok és az elméleti irodalom tükrében. In: Pannon.Elemző Kft.: Területi kohéziós értékelési jelentés. Melléklet. Budapest, Pannon.Elemző Kft.- NFÜ. pp. 404-468.
17. European Commission (2014): Sixth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
18. European Commission (2017): Seventh Report on Economic, Social and Territorial Cohesion. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
19. Faludi, Andras (2009): Territorial Cohesion under the Looking Glass. Synthesis Paper about the History of the Concept and Policy Background to Territorial Cohesion. Brussels: European Commission, Regional Policy, Inforegio.
20. Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium (2009): Kézikönyv a területi kohézióról. Budapest, NFGM-VÁTI, 160 p.
21. Nemzetgazdasági Minisztérium (2017): Területi kohéziós útmutató, Magyarország hazai és európai uniós finanszírozású fejlesztéseinek eredményes végrehajtásához. Budapest, Nemzetgazdasági Minisztérium, 88 p.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Bartke I. (1995): Területfejlesztés. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 276 p.
- Böhme, K. – Gløersen, E. (2011): Territorial Cohesion Storylines: Understanding a Policy Concept. http://www.spatialforesight.eu/tl_files/files/editors/dokumente/Brief-2011-1-111025.pdf (2019.05.04)
- Camagni, R. (2007): The rationale for territorial cohesion and the place of territorial development policies in the European Model of Society. In: A. Faludi (ed.), Territorial Cohesion and the European Model of Society. Lincoln Institute of Land Policy. pp. 129-144.
- European Commission (2014): Sixth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- European Commission (2017): Seventh Report on Economic, Social and Territorial Cohesion. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg
- Faludi, A. (2009): Territorial Cohesion under the Looking Glass. Synthesis Paper about the History of the Concept and Policy Background to Territorial Cohesion. Brussels: European Commission, Regional Policy, Inforegio. http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/consultation/terco/pdf/lookingglass.pdf (2019.05.05)
- Illés I. (2009): A „területi kohézió” szerepe az EU és a tagországok politikájában. In: Kocziszky Gy. – Sáfrányné Gubik A. (szerk.) Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar VII. Nemzetközi Konferencia. I-II.kötet. Miskolc. pp. 214-224.
- Kengyel Á. (2008): Kohézió és finanszírozás. Az Európai Unió regionális politikája és költségvetése. Budapest, Akadémiai Kiadó, 271 p.
- Lóránd B. (2010): Az Európai Unió kohéziós politikájának értékelése. Európai Tükör, 15. évf. 4. sz., pp. 54-66.
- Medeiros, E. (2016): Territorial Cohesion: An EU concept. European Journal of Spatial Development. 60. pp 1-30.
- Nemes Nagy J. szerk. (2005): Regionális elemzési módszerek. Budapest, ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, 284 p.
- Nemes Nagy J. (2009): Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai. Budapest, Akadémiai Kiadó, 350 p.
- Nemzetgazdasági Minisztérium (2017): Területi kohéziós útmutató, Magyarország hazai és európai uniós finanszírozású fejlesztéseinek eredményes végrehajtásához. Budapest, Nemzetgazdasági Minisztérium, 88 p.
- Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium (2009): Kézikönyv a területi kohézióról. Budapest, NFGM-VÁTI, 160 p.

- Nemzetgazdaság Tervezési Hivatal (2014): Nemzeti Fejlesztés 2030, Magyar Közlöny, 1. sz., Melléklet az 1/2014. (I. 3.) OGY határozathoz, Budapest. 288 p.
- Pannon.Elemző (2013): Az EU-s támogatások területi kohézióra gyakorolt hatásainak értékelése. Budapest, Pannon.Elemző Kft., 284 p.
- Rechnitzer J. (2013): Adalékok Kelet-Közép-Európa térszerkezetének felrajzolására. Geopolitika a XXI.században, 4., 35–52.
- Szabó P. (2013): A területi kohézió erősítése a szakpolitikai dokumentumok és az elméleti irodalom tükrében. In: Pannon.Elemző Kft.: Területi kohéziós értékelési jelentés. Melléklet. Budapest, Pannon.Elemző Kft.- NFÜ. pp. 404-468.
- Szabó P. – Tóth B. (2016): Új fogalmak térnyerése a hazai területi kutatásokban és területpolitikában. (Területi versenyképesség, területi kohézió, területi tőke, területi rugalmasság). Lengyel I. – Nagy B. (szerk.): Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása, Szeged, JATEPress, pp. 125-142.
- Zillmer, S. – Böhme, K. (2010): EU Regional Policy – Territorial Cohesion Objective and Realities. p 25.
http://www.regionalstudies.org/events/2010/may_pecs/papers/Zillmer.pdf
 (2019.05.14.)
1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről (1996): Magyar Közlöny, 5. sz. pp. 1026-1056.